200428

ÜMMÎ SİNAN (ö. 1657)

1 FAKİR CAVLUN, Eyüp'te Ümmi Sinan Tekkesi restorasyon projesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2006

2 SAİD AHMET ŞİRİN, Elmalılı Yusuf Sinan Ümmi'nin (v.1067/1657) tasavvufi görüşleri, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2012

Ümmi Sinan (TSV)

Ö. Kamil Erdem

SİVAN-I Ümmi

15 HAZİRAN 1993

Seyh Yusuf Sinan Ümmi

D. 1516

Türk Ensl. T. 1516

Türk D.T., 9/98, 1959 Ankara. İsmail Erünsal

Edebiyat tarihi araştırmaları :

ÜMMİ SİNAN

CAHİT ÖZTELLİ

"*Osmanlı Müellifleri*" yazarı Bursalı Tahir Bey, eserinin birinci cildinin 85. sayfasında "Mehmet Sinan Ümmi" başlığı altında şu bilgiyi veriyor :

"*Tarikat-i Halvetiyenin yiğitbaşı şubesi kibârından ârif bir zat olup, Konya vilâyeti dahilindeki Elmalı'dandır. Kutb-ul-Meânî ismindeki Türkçe mensur bir eseriyle mürettep divanı vardır. Divanı matbudur. Halife-i erşedleri Niyazi-i Mısrî divanındaki (Allah Allah dedi ve kıldı bekaya irtihal) mısraının nâtık olduğu (1075) tarihinde Elmalı'da âzım-ı dâr-i beka oldu.*"

Tahir Bey, Niyazi-i Mısrî'nin basılmış divanının 47. sayfasındaki manzumeyi Ümmi Sinan için yazılmış sanarak, âdda ve ölüm tarihinde yanlışlığa düşmüştür.[1] Bu manzume Şeyh Mehmet adında bir kimse için söylenmiştir. Bu adamın Ümmi Sinan olduğunu gösteren bir işaret yoktur. Halbuki, aynı divanın 75. sayfasındaki nefeste şairin adı açıkça söylenmektedir. Sonu şöyledir :

Şehr-i Elmalı canda bulmalı
Ümmi Sinan'dır şöhret-i zâtı
Şeyhini hak bil ey Niyazi kim
Pir yüzündendir Hak hidâyâtı

0 6 ARALIK 1994

Yine aynı divanın 52. sayfasında :

Ümmi Sinan'ın hâkipayine
Sürmeye yüzüm sultana geldim

diyor ki, hep şeyhi, Ümmi Sinan'ın adını açık olarak vermektedir.

Tahir Bey'den sonra, Fuat Köprülü'nün "*İlk Mutasavvıflar*"ı başta olmak üzere edebiyat tarihleri, ders kitapları, antolojiler bu yanlışlığı sürdürdüler. Hattâ , daha önceki yüzyılda yaşamış olan İbrahim Sinan Ümmi'nin şiirlerini birbirine karıştırmışlardır.[2]

Tahir Bey, yalnız şairin adı üzerinde değil, ölüm tarihinde de yanılmıştır. Bu yazımızda sağlam belgelere dayanarak bu yanlışları düzeltirken, başka bilgiler de vereceğiz.

Son günlerde Konya'da Ümmi Sinan'ın, oğlu tarafından yazılmış divanı elime geçti. Bu yazma divan, 1278 hicrî tarihinde, İskenderiye Zabtiyesinde

[1] Niyazi-i Mısrî'nin, birisi 1301 hicrî tarihli, öteki tarihsiz, Seyyit Mehmet elinden çıkma iki taşbasma divanını gördük. Birincisi imlâ bakımından daha doğrudur. Divanında bulunmıyan bazı şiirlerine cönklerde raslanmaktadır. Yazımızda adı geçen ikinci divandır.

[2] Bakınız : *Osmanlı Müellifleri*, c. I, s. 20.

muavin olan Mehmet Şevket adında birisi tarafından, o tarihte zabtiye dairesinin mahzenindeki evrak müzayede ile satılırken "30 kuruş sağlam paraya" satın alınmıştır. Divanın tamirini yaparken yapıştırdığı kâğıda yukarıki bilgiyi de yazmış. Meşin kaplı cildin, dış aşağı köşesine yapıştırılmış, basılı kitaplık kaydını bildiren yazıya göre divan, Kahire'de Abbasiye kitaplığına seyyide Zeynep tarafından hediye edilmiştir. Demek ki, bu kitaplıktan aşırılan divan daha sonra Konya'ya, belki de Elmalı'daki dergâha gelmiştir.

Divanın tamamı seksen yaprak iken, elli bir yaprak kalmıştır. Şiirler R'den sonra başlamaktadır. Arada da bazı yapraklar eksiktir. Kenarlara bazı düzeltmeler konmuş, bir şiir de katılmış, ayrıca son yaprağın arka yüzüne divan yazılıp bittikten sonra yeni bir şiir konmuş. Bunlar divanın, şairi tarafından gözden geçirildiğini gösterir.

(1654)

Divanın, Ümmi Sinan'ın oğlu Süleyman tarafından 1064'te yazılıp bitirildiğini şu manzum "ketebe kaydı" bildirmektedir :

Temam oldu bu hat elhamdülillah
Pür igrab ü nukat elhamdülillah
Okuyan çekmeye cevr ü cefâyı
Vire tâ kalbine zevk ü safâyı
Okuyup hattı her kim duaya
Elin kaldırsa dergâh-ı Hüdâya
Habîbine selâtile selâmı
Dahi eshab ü âline temâmı
Bin altmış dörtte pes idi
Cemâziyel-âhirin son cum-asiydi
Eğer adım sorarsan bil ayandır
Süleyman bin Şeyh Ümmi Sinan'dır

Bu kayıt, Ümmi Sinan oğlu Süleyman'ın da şair olduğunu gösteriyor.[3] Böylece, divanın nekadar sağlam bir kaynağa dayandığını gösteren bu "hâtime"nin altında ince bir kalemle yazılmış, Ümmi Sinan'ın ölüm tarihini bildiren şu yazı gelmektedir :

"*Tarih-i vefat Hz. Şeyh Ümmi Sinan kuddise sırrehu, sene seb'a ve sittîn ve elf - fi şehr-i cemaziyel-âhir yiğirmi beşinci gicesi vâkî olup, dünyadan âhirete intikal ediib salı gün...*"

[3] İzzet Koyunoğlu kitaplığında, Kula'lı Şeyh Mustafa Nüzûlî'nin incelediğim divanından öğrendiğime göre, Şeyh Süleyman, şair olup, mahlâsı Hakîrî'dir. Nüzûlî onun ölümü üzerine söylediği ağıtın sonunu şöyle bağlıyor :

Şehr-i zilkadede aldık duasın
Ümmi Sinan oğlu gibi hânın
Mâh-ı muharremde fevtine geldi
İşbu tarih o Şeyh Süleyman'ın

sene : 1128

Süleyman Hakîrî, şimdiye kadar edebiyat tarihi için gizli kalmıştır. Nüzûlî için bakınız: *Osmanlı Müellifleri*, c. I, s. 177.

Ummî Sinan

okuduğu, ilim öğrendiği kaydedilmektedir. Sinan Paşa babasının ölümünden sonra 19 yaşında iken 1459 da padişah tarafından müderris olarak Edirne'deki bir medreseye tayin edildi. Oradan Darü'l-hadis müderrisliğine ve çok geçmeden de padişah hocalığına ve sahn müderrisliğine getirildi. Tekrar İstanbul'a geldi. Fatih'in takdir ve sevgisini kazanarak vezaret rütbesi ile Paşa ünvanı verildi. Bu tarihten sonra Sinan Paşaya "Hoca Paşa" denildi. 1746'da sadrazam olduğu rivayetinin gerçek dışı olduğu anlaşıldı. Fatih, Hoca Paşa'yı babasının doğum yeri olan Sivrihisar kadılığına ve müderrisliğine tayin etti. Yola çıkan hocasının arkasından bir hekim göndererek delilere uygun bir tedavi yaptırttı. Edirne Darü'l-hadis'i müderrisliğine getirildi. 1482 de bütün mansıplardan feragat ederek emekliye ayrıldı. Bazılarına göre İstanbul'da, bazılarına göre de Edirne'de vefat etti. İstanbul, Eyüp'te gömüldü. *Ve's-Selâm alâ min etba'u'l-hüdâ* iibaresi ölümüne düşürülen tarihtir. Paşa çok üstün ve taşkın bir zekaya sahipti. Birçok insanın ileriki yaşlarda elde edebildikleri ilim ve kemali, o çok genç yaşlarda kazandı. Böylece maddi ve manevi rütbelere de erken ulaştı. Düşmanlarının yanısıra ,başta şehzade II.Bayezid olmak üzere kendisini çok seven her seviyeden dostlara sahipti. Sinan Paşa zamanla aşkın yanında aklın bir değeri olmadığı, eksik olduğu fikrine vardı. Bilhassa İbni Vefa'ya intisabıyla kendisini tasavvufa verdikten sonra, İlâhî aşkın sükunet ve tevekkülü ile yaşadı. Cömert, yardımsever, dünyaya kıymet vermeyen bir kişiliği vardı. Tam bir dervişti. Açık fikirli, himmet ve cesaret sahibi, korkusuz bir insandı. Büyük âlimlerin meclisinde yetişti ve kendisi de, şahsiyet sahibi büyük âlimler yetiştirdi. O büyük bir nesir üstadıdır. Süslü nesir ya da sanatlı nesir denilen çığırı edebiyatımızda açan ilk sanatkardır. Onun nesrimize getirdiği bu yenilik, tamamiyle İran edebiyatının ilk seci üstadı Hace Abdullah-ı Ensari'den alınmadır. Sinan Paşanın yazdığı ilk eserler medrese kitapları üzerine yazılmış şerhlere yaptığı Arapça haşiyelerden meydana geliyordu. Ona edebiyatımızda seçkin bir yer kazandıran asıl eserleri *Tazarru'nâme, Ma'arifnâme* ve *Tezkiretü'l-Evliya Tercümesi* adındaki Türkçe eserlerdir. *Tazarru'nâme'*de ilâhî aşkın esasları anlatılır. Mensur kısımların içinde mesnevi tarzında manzumeler, hikayeler yer alır. Mertol Tulum'un hazırladığı tenkitli metin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1971'de yayımlandı. *Ma'arifnâme* tasavvufi ve ahlaki konularda bir nasihat kitabıdır. Eserin 1570/71 de yazılan bir nüshası İÜ EF tarafından yayımlandı.*Tezkiretü'l-Evliya Tercümesi* adlı eser, Şeyh Attar'dan, çeviridir. Yazmaları Millet K AE Tarih.1066, SK Hacı Mahmud Ef. nu. 4577'de kayıtlı olup eldeki nüshaları birbirine uymamaktadır

Kay.: *Aşıkpaşazâde Tarihi,* s.203; *Eslâf* 1/187; *GRİVDN* s.278; *HOP* 2/25; *İA* 10/660; *İKTCYK* s.531-533; *KÂ* 4/2636; *OM* 2/223; *TA* 29/67-68; *HŞ* 1/194. *TDEA* 8/19-20; *TN* 1/452-453(1884), *TŞ/HÇ* 1/486-488; *TŞ/L* s.193; Köprülüzade Mehmed Fuad-Şehabeddin Süleyman,*Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyatı,* İst. 1332, s.202-211; Fuad Köprülü, *Anadolu'da Türk Dili ve Edebiyatı'nın Tekâmüllüne Bir Bakış*, s.51. ⇨M. CUNBUR

SİNAN-I Ümmi (1075-1664): Şair. Antalya'nın ilçesi Elmalı'da doğdu. Asıl adı Şeyh Mehmed Yusuf Sinaneddin Efendidir. Halvetiye tarikatının Yiğitbaşı kolundan olup Nuri Eroğlu (öl.1604)'nun dervişi ve halifesidir. Ayni zamanda ünlü mutasavvıf şair Niyazi-i Mısrî'nin şeyhidir. Şiirlerinde Sinan Ümmî ve Ümmi Sinan mahlaslarını kullanmıştır. Mezarı Elmalı'dadır. Ölümüne Niyazî-i Mısrî *Allah Allah didi ve kıldı bekâya irtihâl 1087* mısraını tarih düşürdü. Ayvansarayî'nin 1068/1657 yılını yazması yanlıştır. Şiirlerinde Yunus Emre'nin etkisi görülmektedir. Şiirleri Prizren, Bursa, ve Karamanlı olduğu bir başka Ümmî Sinan'ın şiirleriyle karıştırılmaktadır. **Eseri**: *Divan,* BDK nu.3356 SK Haşim Paşa nu.70, İÜK TY 512. Şiirleri önce Abdullah Ekiz, sonra İki yüz kadar gazelinden oluşan *Divan*'ı ve menkıbeleri Kâmil Erdem tarafından yayımlandı.

Kay.: *MN* s.260; *OM* 1/85, *TDEA* 8/20; *TN* 1/453-454(1890): *Alanya Tarihi* (1946), *Dünden Bugüne Alanya* (Haşim Yetkin, 1989); *TYA* s. 845; *VSMR* v.88. ⇨Yaz. Krl.

MART 2009

TÜRK DÜNYASI ORTAK EDEBİYATI: *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi,* c.VII, ANKARA 2007

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI : 3391
BİLİM ve KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ : 1206
Divanlar Dizisi : 9

Kitabın Adı
ÜMMÎ SİNAN DİVANI
(İnceleme - Metin)
Yayın kodu
00.34.Y.0002.1928
ISBN 975.11.1946.4
Baskı yılı
2000
Baskı adedi
5.000
Dizgi, baskı, cilt
MİLLÎ EĞİTİM BASIMEVİ

Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın 08.12.1999 tarih ve 8807 sayılı yazıları ile birinci defa 5.000 adet basılmıştır.

Divanlar Dizisi

ÜMMÎ SİNAN DİVANI

(İnceleme - Metin)

Doç. Dr. A. Azmi BİLGİN [1]

İSAM Kütüphanesine
hediyemdir
A. Bilgin
11.05.2001

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Dem. No: 78560
Tas. No: T811.236
SİN.ü

İSTANBUL, 2000

in chapters 1-24 a late-Hellenistic compilation from the time after Nicolaus Damascenus, a compilation which contains some explanations so far not available in Greek sources.[83] To this compilation Ibn aṭ-Ṭayyib added two other texts:

2) In chapters 25-30 a paraphrase of book I from Nicolaus Damascenus' summary of Aristotle's *De plantis*, in the translation of Isḥāq Ibn Ḥunain, revised by Ṯābit Ibn Qurra.

3) In chapter 31 an enumeration of features of plants, perhaps a compilation by Ibn aṭ-Ṭayyib himself.

Although Ibn aṭ-Ṭayyib's book on plants is a compilation from at least three different sources and although —unlike Nicolaus Damascenus' summary of Aristotle's *De plantis*[84] —it has apparently not influenced later botanical literature of the Arabs, the importance of this text should not be underestimated. It contributes to our knowledge of botanical discussions in Hellenistic times and its reception in Islamic times. Moreover, the text is an example of the adaptation of ideas from Aristotle's *De generatione animalium* and *Meteorologica*, in combination with ideas from Theophrastus' botanical works, which partly reached Ibn aṭ-Ṭayyib through Nicolaus Damascenus' summary of Aristotle's *De plantis*. Finally, the text gives us an idea of Ibn aṭ-Ṭayyib's method of compilation and of his scientific knowledge, which so far has not yet become the object of a detailed study.

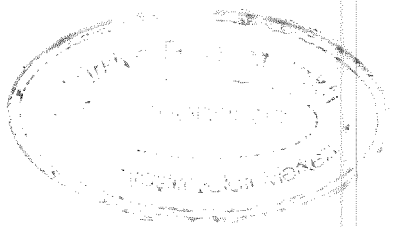

[83] Cf. chapters nos. 2, 3, 5, 7, 22-24.

[84] Cf. Manfred Ullmann, *Die Natur-und Geheimwissenschaften im Islam*, Leiden 1972 (= Handbuch der Orientalistik, 1. Abt., Ergänzungsband VI/2), pp. 71ff., 77ff., 87, 449f.

Sinan-ı Ümmî

Erdem, 9/26, 1996 Ankara, s. 643-650.

ELMALILI ŞEYH YUSUF ÜMMÎ SİNAN EFENDİ

HAMİT DİKMEN*

Tasavvuf edebiyatının ileri gelen şahsiyetlerinden biri olan Ümmî Sinan, Antalya'nın Elmalı ilçesinde doğmuştur. Doğum tarihi hakkında kesin bir bilgimiz olmamakla birlikte, milâdî 1563 yılı civarında doğduğu sanılmaktadır.[1] Asıl adı Yusuf'tur. Ailesi ve tahsil hayatı hakkında yeterli bilgimiz olmayan şair, Eroğlu Nuri'den feyz almış ve Elmalı'da kendi adıyla anılan medresede birçok kıymetli talebeler yetiştirmiştir. H. 1067/M. 1657 yılında vefat eden şair, Elmalı'da yine kendi adıyla anılan camiin bitişiğindeki türbesinde gömülüdür.

Ümmî Sinan hakkında verdiğimiz bu kısa bilgiden sonra, şair hakkında kaynakların verdiği daha geniş bilgilere geçelim:

"Osmanlı Müellifleri" yazarı Bursalı Mehmed Tahir Bey, kitabının birinci cildinin 85. sayfasında "Mehmed Sinân-ı Ümmî" başlığı altında şu bilgiyi veriyor:

Ṭarîḳat-ı Ḫalvetiyye'nüñ Yiğitbaşı şuʿbesi kibārından ʿārif bir ẕāt olup, Konya vilāyeti dāḫilindeki Elmalı'dandur. "Ḳuṭbü'l-meʿānî" ismindeki Türkçe menşūr bir eseriyle müretteb dīvānı vardur. Dīvānı maṭbūʿdur. Ḫalîfe-i erşedleri Niyāzî-i Mışr-i dīvānındaki:

"Allāh Allāh didi ve ḳıldı beḳāya irtiḥāl"

mışrāʿınuñ nāṭıḳ olduġı 1075 tārîḫinde Elmalı'da ʿāzim-i dār-ı beḳā oldı."[2]

"Mecelletü'n-nisâb" yazarı Müstakim-zâde Süleyman Sadeddin Efendi ise, onun hakkında aşağıdaki bilgileri vermektedir:

"Eş-Şeyḫ Yūsuf Sinānü'd-dîn el-Elmalı. Şeyḫu'l-Mısrî Meḥmed Niyāzî ve mürşidihî, tüviffiye kable'l-miʾe baʿde'l-elf ve hüve ġayru'ş-Şeyḫ Ümmî Sinān ve hüve ḳadîmün minhü bi-miʾeti senetin ev ezyed."[3]

* Dr., Ceyhan Meslek Yüksekokulu Türk Dili Okutmanı.

[1] Bu konuda bkz. O. Kâmil Erdem, *Sinan Ümmî Divanı'ndan Seçmeler*, Fetih Yayınevi, İstanbul 1976, s. 9; Mustafa Tatçı, *Ümmî Sinân Halvetî*, Elmalı 1993, s. 3.

[2] Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, cilt I, Matbaa-i âmire, İstanbul H. 1333, s. 85.

[3] Müstakim-zâde Süleyman Sadeddin, *Mecelletü'n-nisâb*, Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi kısmı, no: 628, yk. 260.

ARALIK 1997

dendir. Münşîyane bir dille kaleme alınan önsözünde şair, şiirlerini Kanunî'nin emriyle bir araya getirdiğini söylüyor. Mevcut 9 kasideden biri tevhit, biri naat, biri de 4 halifeye övgüdür. Diğer kasidelerin hepsi Kanunî'ye methiyedir.

Gazeliyat kısmında 433 gazel mevcuttur. Bu gazellerdeki dil ve üslûp klâsik Osmanlı şiir dilidir. Redif ve kafiyelerde Türkçe kelimeler ağırlıktadır.

Gazeliyattan sonra birkaç kıta ve rûbai yer almakta ve eser bir "tarih-i itmam"la bitmektedir.

Sehâbî'nin diğer bir eseri —yine Kanunî'nin emriyle— vücuda getirdiği Kimya-yı Saadet tercümesi Tedbir-i İksir'dir. Bu eserin birçok nüshalarına kütüphanelerde tesadüf olunmaktadır. Osmanlı Müelliflerinde Sehâbî'nin "Kimya-yı Hazâin-i İrfan" isimli üçüncü bir eserinden daha söz ediliyorsa da, herhalde bu yukarıdaki eserin yanlış anlaşılmasıdır.

BİBLİYOGRAFYA:

H. İpekten v. dğr., *Tezkirelere Göre Divân Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara 1988, s. 430; Latifî, *Tezkire*, Raşid Efendi Kütüphanesi, 1160, vr. 85a; Âşık Çelebi, Meşairü'ş-şuara, Ali Emiri Efendi Kütüphanesi 772, s. 401; Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zünun*, c. I, s. 792; Kınalızade, *Tezkiretü'ş-şuara* (nşr. İ. Kutluk) Ankara 1978, s. 451; A.B. Ercilasun, *Kars İli Ağızları*, Ankara 1983, s. 47; Süssheim, "Ali", *İslâm Ansiklopedisi*, c. I, s. 304-306; M. Süreyya, *Sicill-i Osmani*, c. II, s. 36; *Künhü'l-ahbâr*, Raşit Efendi Kütüphanesi, 920, 413b; Şakâyık Zeyli, (nşr. A. Özcan), İstanbul 1989, s. 62; M. Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, c. II, s. 227.

Cihan Okuyucu

Sinan Ümmî

(ö. 1067/1657)

XVII. Yüzyıl tekke şâiri.

XVII. yüzyıl tekke şairleri arasında tasavvufi şiirleriyle tanınan Şeyh Sinan Ümmî Elmalılıdır. Aziz Mahmud Hüdâî, Abdülahad Nûrî ve Akkirmanlı Nakşî gibi bu yüzyılın ilk yarısında yaşamış mutasavvıf şairlerimizden birisidir. Elmalı'da doğup büyüyen Sinan Ümmî'nin doğum tarihi 1560'lı yıllar olarak tahmin edilmektedir. Asıl adı Yusuf Sinan olan şair, kaynaklarda daha çok Sinan Ümmî diye geçmektedir. Şiirlerinde mahlas olarak hem "Ümmî Sinan"ı hem de "Sinan Ümmî"yi kullanır. Halvetî şeyhlerinden olan Eroğlu Nûrî'ye (ö. 1012/1603) intisap etmiş, onun vefatından sonra da Halvetiyye tarikatının şeyhi olmuştur.

Sinan Ummî sadece manevî ilimlerle değil, zâhirî ilimlerle de uğraşmış kendi adıyla olan medresede dersler vermiştir. Bu sûfî şairimizin türbesi de yine kendi adıyla anılan caminin yanındadır. Kendisinden sonra halifeleri onun irşad faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.Bunlar arasında en ünlüsü şüphesiz Niyâzi-i Mısrîdir. Mısrî, Arap ve Anadolu şehirlerinde çok şeyhlerle sohbet ettiğini ve ancak Ümmî'nin yanında huzur bulduğunu söyler.

Halvetiyye tarikatı, Ebû Abdullah Sirâceddin (Zâhidüddin) Ömer b. Ekmeleddin Halvetî (ö. 800/1397) tarafından Horasan'da kurulmuştur. Anadolu'ya tarikatın pîr-i sânîsi olarak kabul edilen Yahya Şirvânî (ö. 862/1457) vasıtasıyla giren bu tarikat, çok çeşitli kol ve şubelere ayrılarak sadece İstanbul ve Anadolu'da değil Rumeli'de de en çok tekkesi olan tarikatlardan biri, hatta birincisi haline gelmiştir. Sinan Ümmî'nin mensubu bulunduğu kol, Ahmed Şemseddin Marmaravî (ö. 910/1504) tarafından kurulmuştur.

Aynı yüzyıl mutasavvıf-şairlerinden Aziz Mahmud Hüdâî, Niyâzî-i Mısrî kadar başarılı olmasa da şiirlerinde insanlara ilâhî hakikatleri sûfiyâne tarzda anlatır. Kendisinden önce gelen ünlü Türk sûfileri Ahmed Yesevî, mevlâna ve Yûnus gibi gönüllere, Allah aşkını, peygamber sevgisini yerleştirmeye çalışırken insan-ı kâmil olmayı öğütler. Şiirlerinde vahdet-i vücud (varlık birliği) düşüncesinin tesiri kolayca hissedilir. Tasavvufî düşüncenin yanı sıra eski edebiyatımızı da etkilemiş olan bu düşünce, Sinan Ümmî 'de de kuvvetli olarak görülür. Bu tür şiirlerinde tasavvufî terimler dolayısıyla biraz yoğun bir ifade kendisini gösterse de genellikle divanı, sade bir Türkçe ile kaleme alınmıştır. Şiirleri arasında şathiye türünden olanlarına da rastlanır. Etkisi Antalya ve Elmalı havalisi ile sınırlı kalmayan bu tekke şairinin ünü, halifesi Niyâzî-i Mısrî'nin vasıtasıyla İstanbul'a saray çevresine kadar duyulmuştur. İlâhileri, kerametleri, yetiştirdiği müridleriyle XVII. yüzyılın ilk yarısında Anadolu'da insanlara önderlik yapmış bir yandan da kendi medresesinde verdiği derslerle insanlara zâhirî ilimleri öğretmiştir. Toplumla iç içe olmuş, yaşadığı çağın eleştirisini de yapmıştır. Bundan dolayı zâhir ve bâtın uleması arasındaki sürtüşmede de yer almamıştır. Bu özelliği onun büyüklüğünü ve mükemmelliğini daha da artırmıştır. Şiirlerinde her zaman samimi bir hava içten gelen bir söyleyiş kolayca sezilir.

Sinan Ummî'ye asıl şöhretini kazandıran müretteb divanında 196 şiir bulunmaktadır. Belli başlı nüshaları İstanbul'da (İ.U. Ktp. nr. 512; Süleymaniye Ktp., Hâşim Paşa, nr. 70; Beyazıt Ktp., nr. 3356) ve Antalya'nın Elmalı ilçesinde (İlçe Halk Ktp., nr. 43) bulunmaktadır. Bir nüshanın da M. Halit Bayrı'da olduğunu kendisinin bir makalesinden öğreniyoruz. Divan 1299'da Yalvaçlı Şeyh Süleyman efendi tarafından bastırılmıştır.

Tekke ve tasavvuf edebiyatımızda aynı adla anılan bir diğer sûfî şair daha vardır. Kaynaklarda bu iki şair birbirine karıştırılmıştır. Bu şairin asıl adı İbrahim'dir Halvetiyye'nin Ahmediyye koluna bağlı Sinâniyye kolunun kurucusu olan bu İbrâhim Ümmî Sinan, İstanbul'da 976'da (1578) vefat etmiştir.

Elmalılı Şeyh sinan Ümmî, XVII. yüzyılın ilk yarısında tekke edebiyatımızın önemli şairlerindendir. Anadolu'da Yunus Emre'yle başlayan bir tasavvufî neşvenin Kaygusuz Abdal, Hacı Bayram-ı Velî, Eşrefoğlu Rûmî, Kemal Ümmî gibi temsilcilerinden birisi olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA:

Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin, *Mecelletü'n-nisâb*, Süleymaniye Ktp., Haset Efendi, nr. 628, vr. 260a; Hüseyin Vassaf, *Sefine-i Evliyâ-yı Ebrâr*, Süleymaniye Ktp,. Yazma Bağışlar, nr. 2309, V, 76-80; *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1333, I, 20-21, 85, 197; *Hediyyetü'l-ârifîn*, İstanbul 1955 II, 234; M. Halit Bayrı, *"Mutasavvıf Şairler: Sinan Ümmî*, TFA, nr 129, y. 2, İstanbul 1960, VI, 2128-2129; Abdullah Ekiz, *Sinan Ümmî ve Ahfâdı*, Ankara 1962, s. 7, 29-30; V. Mâhir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1964, s 470-472; a. mlf., Tekke Şiiri Antolojisi, Ankara 1968, s. 317-319; Niyâzî-i Mısrî, *İrfan Sofraları* (trc. Süleyman Akşit), Ankara 1971, s. 38, 40-41; O. Kâmil Erdem, *Sinan Ümmî Divanından Seçmeler*, İstanbul 1976; Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, Ankara 1984. s. 345; Mustafa Kala, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, İstanbul 1985, s. 288-289; *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, İstanbul 1987, VI, 56-60; Mustafa Taycı, *"Elmalılı Bir Mutasavvıf Şair: Ümmî Sinan Halvetî"*, TDA, sy. 81, İstanbul 1992, s. 179-188; a.mlf., *Ümmî Sinan Halveti*, Antalya/Elmalı 1993; H. Kamil Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul 1994, s. 277-278.

Azmi Bilgin

12 MART 1996
YENİ TÜRK İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ
ÖRNEK FASİKÜL İSTANBUL ARALIK 1995
DN: 47362

Ümmî Sinan

bir dili vardır. Arapça ve Farsça kelimelere şiirlerinde yer verse de sık sık bunların halk dilinde kullanılan şekillerini, Türkçeleşmiş biçimlerini kullanır. Bu arada bolca atasözü ve deyim kullanması onun şiirlerinin geniş halk kitleleri arasında sevilmesine ve yayılmasına yardımcı olmuştur. **Eserleri:** Kemâl Ümmî'nin kaynaklarda belirtilen tek eseri *Divan*'ıdır. Çok okunan ve 40'a yakın yazma nüshası tespit edilen eserin sadece bir nüshası mürettep, diğerleri karışık olarak istinsah edilmiştir. Divan, mesnevî şeklinde 166 beyitlik bir münacatla başlar, 138 beyitlik yine mesnevî şeklinde bir tevhid, 2 terci-bend, 9 murabba, 141 gazel, 205 beyitlik mesnevî şeklinde *Kırk Armağan* ile *Hikâyet-i Hazire-i Kuds* adlı yine mesnevî şekliyle yazılmış 148 beyitlik uzun bir manzume ile devam eder. Eser 3 tuyuğ ve 4 nazım ile sona ermektedir. *Kırk Armağan*'dan bazı kaynaklarda ayrı bir eser gibi bahsedilmişse de yazma nüshaların ekseriyetinde divan içinde bir manzume olarak görülmektedir. Divanın pek çok yazma nüshası bulunmaktadır. Bunlardan bazıları: TSMK Yeni Sultan Reşad 545 (mürettep), Millet K AEME 41,42, SK Yazma Bağışlar 2635/1, SK Hacı Mahmud Ef. 3343, Pertev Paşa 415, Düğümlü Baba 416, BDK. 5308, 3357, İÜK TY 584,5677, İst. Belediye Ktb. 295,296, MK. FB, 218, FB, 326, yz A. 764, A. 1182, A. 1184, A. 1229, A. 1887, A. 3753, A. 3754, A. 3674, A. 3886, A. 4356, A. 5161, Kütahya Vahit Paşa K. 628, DTCF K A. 122, DTCF K M, Con. 717. Divan üzerinde İnönü Üniversitesinde Ramazan Sarıçiçek tarafından bir doktora tezi hazırlandı. Kemâl Ümmî'nin kaynaklarda belirtilmemekle birlikte kataloglarda tespit edilebilen küçük bir risalesi daha bulunmaktadır. *Risale-i İman* adlı bu küçük eser 8 yapraklık dinî bir risaledir. Namaz hakkında bilgi vermek üzere kaleme alınmış olan eserin başında "Risale-i İman Şeyh Kemâl Ümmî" kaydı bulunmaktadır. Risalenin tek nüshası TSMK Hazine K. 158/3'te yk. 102a-111a'dadır. Yazmada risalenin hemen arkasında *Ahlâk Risalesi* adlı başka bir risale daha bulunmaktadır. İran Hükümdarı Nuşirevan'ın yakın dostu Büzürgmihr'in Zafer-nâme'sinin tercümesi olan bu mensur risalenin (yk. 111b-128b) ve *Risale-i iman*'ın katalogdaki kayıt dikkate alınarak bazı incelemelerde Kemâl Ümmî'ye ait olduğu belirtilmekle birlikte başka nüshalarla desteklenmeden bu hususu ihtiyatla karşılamak gerekmektedir.

Kay.: Âşık Ahmed, *Menakıb-nâme-i Ümmî Kemâl*, Millet K AEME NU-nu:1323, yk. 7a-15b; Mehmed Ali Aynî, *Hacı Bayram-ı Velî*, İst. 1343; Fuat Bayramoğlu, *Hacı Bayram-ı Velî, Yaşamı Soyu-Vakfı*, Ank. 1989, 1/48; İsmail Çınar, *Kemâl Ümmî Divanı-Metin*, İndeks (İÜ EF TDE Böl. Lisans tezi), İst. 1970; Ramazan Sarıçiçek, *Kemâl Ümmî, Hayatı, Sanatı ve Divanı* (İnceleme, Metin,Basılmamış doktora tezi, Malatya 1997); William Hickman, "Ümmî Kemâl in Anatolian Tradition", *Turcica*, XIV,1982, s.155-167; *İKTYDK* 1/28-31; *KATK* Ank. 1994, s.123; M. Fuat Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları*, C.II, İst. 1989, s.184-185; *TŞ/L* s.286; *HŞ* İst. 1269, s.85; Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Ank. 1995, s.128; *MN* SK Halet Ef. nu.:628, yk. 371.b; Abdullah Uçman, "Kemâl Ümmî", *Büyük Türk Klâsikleri*, İst. 1986, 3/39-41.

R. SARIÇİÇEK

ÜMMİ Sinan (?-1551): Şair. Tahir Beye göre Bursa'da doğdu. Karamanlı ve hattâ Prizrenli olduğu da söylenmektedir. Asıl adı ve sanı Şeyh İbrahim Sinaneddin Efendidir. Âlim bir kişi olduğu hâlde ümmî sıfatını kullandı. İstanbul'da vefat etti. Eyüp'te Oiuklubayır'da halifesi Nasuh Efendinin yaptırdığı tekkenin haziresinde gömülüdür. Tahir Beye göre *Gitdi dokuzyüz elli sekizde Ümmî Sinan* mısraı vefatına tarihtir. Müstakimzâde *Ve kale beazm* ibaresi ve *Şeyhullah* tamlaması ile ölüm yılını 976 olarak gösterir. Edebî sanatlara önem vermeyen bir mutasavvıf şairdir. Bazı şiirleri Elmalılı Sinan-ı Ümmî'nin şiirleriyle karıştırılmıştır. **Eserleri:** *Divan,* yazmaları BDK 3356, İÜK TY 512'dedir. Bursalı Tahir Bey bir de *Risale-i Şerife-yi Ümmi Sinan* adı bir eseri olduğunu yazdı.

Kay.: Cemal Kurnaz- Mustafa Tatçı, *Ümmî Sinan Hayatı ve Şiirleri* (Ank. 1998), *İKTYDK* 1/153; *MN* s.117; *OM* 1/20;*TDEA* 8/488-489; *TN* 1/71-72(262), *VSMR* s.31.

M. CUNBUR

04 MAYIS 2009

TÜRK DÜNYASI ORTAK EDEBİYATI: *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, c. VIII, ANKARA 2007

Türk Dünyası Araştırmaları, sayı: 81
Aralık-1992, s. 179-188.

Bursa / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur

21 ARALIK 1993

660/81

ELMALI'LI BİR MUTASAVVIF ŞÂİR: ÜMMÎ SİNÂN HALVETÎ

Mustafa Tatçı[1]

I. HAYATI

Şeyh Mustafa Lutfî'nin **"Tuhfe"**sinde *"tarîkat ve hakikatin mürşidi"*[2] diye tanıtılan Ümmi Sinân, Antalya'nın Elmalı kazasında doğup büyüyen büyük bir Türk-İslâm sûfî-şairidir. Bir beytinde kendisinden ve doğum yerinden bahsederek, manevî makamıyla da ilgi kuran mutasavvıf, şöyle der:

İsm-i a'zam bî-nişân ü lâ-mekân şehrindendür
Şehr-i Elmalu Sinân Ümmî okurlar aduma

Ümmî Sinan'ın asıl adı Yusuf'tur. *"Ümmî Sinan"* lakabı olsa gerektir. Mutasavvıf şairimizin doğum tarihi kesin olarak belli değildir. Fakat bazı ipuçların değerlendirecek olursak, O'nun doğum tarihini 1563'lü yıllarda arayabiliriz. Şöyle ki; XVII. yüzyılın meşhur mutasavvıfı Niyazî-i Mısrî, Ümmî Sinan'ın yetiştirdiği bir velidir. Pek çok eser yazmış, bu eserlerinde şeyhinden de bahsetmiştir. Mısrî'nin eserinden birisi kendi el yazısıyla mevcut olan *"Hatıratı"*dır. Bir diğeri ise, İrfan Sofraları[3] adlı eseridir. Mısrî'nin - ileride metnini yazacağımız şeyhinin vefaatına düştüğü tarih manzumesinden anlaşılacağı üzere, şeyhi Ümmi Sinan M. 1657 tarihinde vefaat etmiştir. Bu tarihte Niyazî-i Mısrî tam kırk yaşındadır. Şeyhi de vefaat ettiğinde 90 yaşın üzerindedir. Böylece vefaat tarihi olan 1657'den en az 90 sene geri gitmemiz gerekmektedir. Bir başka tahminimiz ise şudur; Ümmi Sinan, Halvetî büyüklerinden Eroğlu Nurîye mensuptur. Eroğlu, 1603 (M) tarihinde vefât etmiştir. Tarikatlarda hilafet yaşı en az kırktır, Ümmî Sinan hilafete geçtiğinde de 40 yaşından az olmayacağından dolayı, 1603 tarihinden 40 sene evveline gidersek 1563 tarihi karşımıza çıkar. İşte en basit bir tahminle Ümmî Sinan'ın doğum tarihi Miladi 1563 veya bu

1 *Gazi Eğitim Fak. Öğretim Görevlisi.*
2 *Mustafa Lutfî,* **Tuhfetü'l-Âsrî Fî-Menakıb-i Mısrî,** *Bursa 1309, sayfa 20.*
3 *Niyazî Mısrî,* **Kelimat-ı Kudsiyye,** *Müellif Hattı, Bursa İ. Halk Ktp. Orhan Gazi Bl. NO. 690;* **İrfan Sofraları,** *Çev. Süleyman Ateş, Ank. 1971.*

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN 01 Haziran 2022

200428

Ümmî Sinan Tekkesi

Millet Caddesi'nden Topkapı Caddesi'ne giriyor, Kürkçübaşı Ahmet Şemsettin Efendi Camii'nin önünden geçen Kürkçü Bostanı Sokağı'na ve bunu takip eden Adıvar Sokağı'na ilerliyoruz. Sokağın ilerisinde sağda sadece haziresi kalmış olan Ümmî Sinan Tekkesi önünde duruyoruz. (Topkapı Mahallesi, 1851 ada, 423 parsel)

İstanbul'da Sinânîlik Eyüp'teki Ümmî Sinan Asitanesi dışında bu tekkeyle, Aziz Mahmud Efendi Tekkesi, Seyyid Nizam Tekkesi, Seyyid Seyfullah Tekkesi, Gülşeniyye'den Başçı Tekkesi, Hakîkîzâde Osman Efendi Tekkesi ve Üsküdar'da Musliye kolundan Feyzullah Efendi Tekkesi ile temsil edildi. Hakikatte Sinanîlik, Ümmî Sinan'ın postunda ölünceye kadar oturduğu bu tekkede başlar.

Tekkenin son bakiyesi olan haremi de 1940'ta yıktırılmıştı. Revnakoğlu, tekkenin ayakta olduğu zamanlardaki fizikî tasvirini notlarına kaydeder (263:225-26):

> Topkapı - Şehremini Zekâî Dede Dergâhı'nın gayet büyük tevhîdhanesi, beş odalı ve iki katlı ve iki kapılı harem dairesi vardı. Tevhîdhanenin iki kapısı olup biri Ced Hasan Efendi türbesinin önüne, biri de tevhîdhane içinden harem dairesinin aralığına açılırdı. Çok büyük ve geniş yaptırılan tevhîdhane, selâmlığın yanındaydı.
>
> İki büyük su haznesinin biri haremin matbahında, diğeri de tevhîdhanenin karşısında kahve ocağının yanındaydı. Bu hazneden kahve ocağı sırasındaki beş abdest musluğuna ve büyük çeşmeye Halkalı suyu gelirdi. Civar halkı da buradan su alırlardı.
>
> 1320'de Birinci Seryaver Ferik Hafiye Ahmed Paşa tarafından dergâh tamir olunduydu. Ahmed Paşa, Meşrutiyet'ten sonra nefyedildiği İzmir'de vefat etti.
>
> İstiklâl harbinden birkaç sene sonra tevhîdhane ile birlikte yıkılan türbede medfun olan zevat, Pîr Ümmî Sinan'ın torunu Ced Hasan Efendi, sütninesi Âbide Bacı, sakası Saka Mehmed Efendi merhumlardı. Bunların başlarında sandukaları ve önlerinde levhaları vardı, yalnız "Saka Mehmed Efendi" denilen zat türbe ile cümle kapısı arasında hususî siyah demir parmaklıkla çevrili mezarda yatardı ve taşı mevcuttu. Türbe, Şeyh Zekâî Efendi'nin medfun olduğu yerin sol yanındaydı.
>
> Harem dairesi 1940'ta İstanbul Evkafı tarafından yıktırıldı. Cümle kapısındaki kitabe de bu arada kaldırıldı, göğsünde büyük Sinanî tâc-ı şerîfi işlenmişti.
>
> Harem dairesi iki kattı. Çıkmaz sokağa açılan kapısı 32 numaralıydı, Bostan Sokağı tarafındaki kapı 1 numaralıydı.
>
> Harem dairesi iki kattı: Alt katta bir oda, iki mutfak, büyük bir taşlık ve arabalık vardı. Üst kata iki taraflı taş merdivenle çıkılırdı. Burada büyük bir sofa, çevreleme dört oda, bir kiler ve bir sandık odası vardı.
>
> Bahçenin selâmlık tarafında bir büyük havuz, sebze sulamak için bir küçük havuz daha yaptırılmıştı. Ayrıca armutlu bahçesi vardı.
>
> Büyük harem bahçesinden başka meşihat dairesinin önünde ayrı bir bahçe daha vardı. Harem dairesi ile semahane arasındaki küçük aralık da bahçe hâline getirilmişti.

Tekkenin ilk hâlinin Mimar Sinan eseri olduğunu söyleyen Revnakoğlu, Sinan üzerine kaleme aldığı uzun müsveddelerde bu hususa temas eder:

> Zekâîzâde Tekkesi: Topkapı Şehremini civarı Kürkçübaşı Ahmed Şemseddin Mahallesi'nde Pazar Tekkesi Sokağı'nda Sinâniyye tarikinden "Ümmî Sinan", "Ced Hasan Efendi" yahut en son ismiyle "Zekâîzâde Tekkesi." Dergâh bakımsızlık yüzünden İstiklâl harbinden birkaç sene sonra yıkıldı, şimdi yerinde yeller esiyor. İstanbul tekkeleri tarihini yazdığım sırada elime geçen kuvvetli bir vesikada bu dergâhın Sinan âsârından olduğu katiyen sabit olmuştur.

Revnakoğlu, tekkenin cümle kapısı üzerindeki kitabenin (şimdi Türk İslâm Eserleri Müzesi'nde) metnini tesbit eder (263:212): "Dört köşeli, düz beyaz mermerde talik ile: Yâ Hazret-i Ümmî Sinan kuddise surruhu'l-mennân - Kutbu'r-rabbânî ve gavsü's-samedânî Hazret-i Seyyid Sultan Abdülkadir el-Geylânî kulu köpeği el-Hâc Ahmed Süreyya Bey'in halîlesi magfûre Şerife Hatice Atiyyetullah Hanım tarafından sâye-i Hazret-i Pîr Seyyid Sultan-ı müşârünileyhte bina ve inşasının noksanını ikmal ve itmam edilmiştir. Nâm-ı diğer Zekâî Efendi Dergâhı. Harrerehu Osman Nuri gufire lehu. 1321 Şabânu'l-muazzam - 20 Teşrîn-i evvel 1319"

Tekke yukarıda ismi geçen ve tekkeyi yeniden inşa eden Kâdiriyye şeyhi Şeyh Hacı Ahmed Süreyya Emin el-Kâdirî el-Celâlî, tekkenin son şeyhi Mustafa Enver Bey'e Kâdiriyye'den icazet de verdi.

Tekkenin evkaftan geliri için şu kaydı da Revnakoğlu notlarına ilâve eder (263:222):

> Ailesinde mahfuz bulunan meşihat ve tevliyet beratlarında okuduğumuza göre "Harameyn-i muhteremeyn hazinesinden mazbut merhûm ve magfûrun leh Sultan Beyazıt Han tâbe serâhu evkafı imaretinden Şehremini kurbünde tarîk-i Halvetiyye'den merhûm eş-Şeyh Ümmî Sinan kuddise surruhu'l-mennân hazretlerinin hânkâh-ı şerîflerinde fukarâ-i dervîşân için taamiye olarak şehriye yüz elli kuruş, yevmiye yedi çift fodlası" vardır.

İsmine nisbetle Sinâniyye tarikatının banisi Ümmî Sinan, ilk tesis ettiği ve ölünceye

Mustafa Koç, Revnakoğlu'nun İstanbul'u: İstanbul'un iç tarihi: Fatih, İstanbul: Fatih Belediyesi, 2021. İSAM DN. 293773